

AN-SIKTET

FOLKARE SLÄKTFORSKARFÖRENING

Nr 4

Årg. 23

December 2010

JULNUMMER

I detta nummer får du läsa om både det som har hänt och det som kommer att hända i föreningen.

ORDFÖRANDEN

har något att säga.

Sidan 3

GARPENBERGS SOCKEN

Gruvor, järnvägen, kyrkan, herrgården och annat.

Sidan 6ff

ÅTTABARNSMOR

med det nionde på väg säljer brännvin.

Sidan 9f

GEORG

Databas med unika kartor.

Sidan 11f

STORT MINNE

Här finns allt.

Sidan 13

Nu är det jul igen...

foto: Birgitta Larhm

Årets julmarknad i dagarna tre i Koppardalen Avesta, där det bjöds på bl.a. slädfärd för barnen och många andra aktiviteter inne i hyttan.

Vi startar år 2011 med medlemsmöte måndagen den 31 januari och fortsätter med nästa möte måndag den 28 februari, vid båda mötena träffas vi kl. 18.00 i källaren SV, Myrgatan 3.

Årsmötet är planerat till vecka 13 och som vanligt skall vi ordna lite muntrationer, plats och tidpunkt meddelas i första numret för år 2011.

FOLKARE SLÄKTFORSKARFÖRENING

Föreningen bildades 9 april 1987 och är ansluten till
Sveriges Släktforskarförbund och
Dalarnas Släktforskarförbund

Postadress: c/o SV Dalarna
Box 1, 774 21 AVESTA
Besöksadress: Myrgatan 3 (Vuxenskolan) AVESTA
tel 076-795 81 87
e-post: folkare.fsf@tele2.se

Medlemsavgift: 175 kr
Familjemedlem: 60 kr
Ungdomsmedlem: 50 kr (t o m 20 år)
Medlemmar utanför Sverige 200 kr
Plusgiro 58 45 11 – 0

STYRELSE

Ordförande Birgitta Larhm

Prästgatan 14 B, 774 31 AVESTA tel 0226-558 94
e-post: abl.avesta@tele2.se

Vice ordförande Göran Bengtsson

Tolvmanstränd 14, 775 71 KRYLBO tel 0226-610 86
e-post: 796bengtsson@telia.com

Kassör Monica Burman

Lingonstränd 10, 774 62 AVESTA tel 0226-513 52
e-post: systermonkan@hotmail.com

Sekreterare Anders Larsson

Bragegatan 19, 774 41 AVESTA tel 0226-561 19
e-post: bubo.brage@telia.com

Materialförvaltare Berit Nylén Åkergren

Gubbmossvägen 19, 774 61 AVESTA tel 0226-551 82
e-post: lars-berit@telia.com

Suppleant Monika Pettersson

Gammelängsv 41, 774 35 AVESTA tel 0226-527 73
e-post: monika.p@delta.telenordia.se

Suppleant Barbro Vikström

Kyrkogatan 16 A, 774 31 AVESTA tel 0226-556 02
e-post: babba.vikstrom@telia.com

Adjungerad Sylvia Lundewall

Gussarvsg 14B, 776 30 HEDEMORA tel 0225-711 158
e-post: sylvia@lundewall.st

VALBEREDNING

Rune Johansson, sammankallande

Bergslagsv 55, 774 31 AVESTA tel 0226-147 44
e-post: rune.e.johansson@telia.com

Bengt-Ove Andersson

Sör Nävde 47, 774 92 AVESTA tel 0226-220 40
e-post: larsols47@hotmail.com

Ingemar Jansson

Krontallsv 17B, 774 62 AVESTA tel 0226-513 99
e-post: ijansson@globalnet.net

AN-SIKTET

Redaktörer: Birgitta Larhm och Barbro Vikström
adresser, se ovan

FSFs hemsida: www.avesta-hasse.se/folkare/

Redaktör: Hans Groth
Gyllenvägen 12, 774 61 AVESTA tel 0226-584 67
e-post: hans.groth@telia.com

Författaren ansvarar själv för insänt material.
Citat ur An-Siktet får göras om källan anges.

Innehåll:

Nu är det jul igen	1
Ny medlem	2
Nytt i bokhyllan	2
Avliden medlem	3
Nu är det tid för nästa års medlemsavgift	3
e-postadress	3
Kära medlemmar!	3
Styrelsen rapporterar!	4
Barnmorskejournaler	5
Garpenbergs socken	6
Ett quarter arrack	9
Okända fäder	10
Unikt kartmaterial publicerat i databas	11
Sveriges äldsta storskaliga kartor – databas	11
Kungliga biblioteket – Nationens minne	13
Förteckning över utvandrare o passagerare från Göteborg 1920-1951	14
Nyheter från SVAR	15
Sveriges Dödbok 1901-2009	15

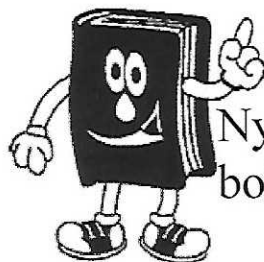
Vi hälsar en ny medlem hjärtligt välkommen!

Monica Röjd Kolmodin

Kärrgatan 4 B

775 52 Krylbo

Mail: monica@kolmodin.nu

Nytt i
bokhyllan

Lundström Brage: *Hyttor och Hamrar i
Västmanland*

**Föreningens
telefonnummer
076-795 81 87**

Redaktörerna önskar alla läsare
God Jul och Gott Nytt År!

Tryck: Centrumtryck AB, Avesta

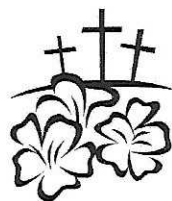
Margareta Sjöberg Sjölin

Vår medlem **Margareta Sjöberg Sjölin**, Malmö har avlidit den 12/11 2010. Hon var född i Fors Folkärna den 22/2 1934 och dotter till **Karl Georg Sjöberg**, född 1908 i Fors Folkärna, och hans hustru **Ingrid Margareta** född Eriksson, också hon var född i Fors Folkärna, år 1908.

Margareta var medlem i Folkare Släktforskarförening sedan många år. Och vi har haft många trevliga samtal med Margareta där vi har diskuterat släktforskning i Folkärna och By. Margareta var mycket intresserad av släktforskning. När vi 2006 presenterade en dagbok, som en ung flicka från Stockholm skrivit 1868, nappade Margareta och forskade fram uppgifter på de personer som nämndes i dagboken. Vi fick därefter en trevlig sammanställning av personerna i artikeln som vi sedan presenterade i nr 3 år 2006.

Detta var Margareta, alltid positiv, snar till diskussioner och frågvis om det som rörde våra och även hennes trakter i södra Dalarna.

Vi lyser frid över Margaretas minne!

Nu är det tid för nästa års medlemsavgift!

Med denna tidning bifogas inbetalningskort för nästa års medlemsavgift. Avgiften är fortfarande **175 kr för medlem, familjemedlem 60 kr, ungdomsmedlem 50 kr** (tom 20 år) och för **medlemmar boende utanför Sverige 200 kr**. Om några uppgifter inte stämmer på inbetalningskortet vill vi att du noterar det på inbetalningskortet eller sänder ett e-postmeddelande till någon av redaktörerna.

e-postadress

Vi har konstaterat att vi får tillbaka en hel del mail på grund av att adressen är felaktig! Även så saknar vi mail till ett flertal medlemmar!

Har du e-postadress men ändå inte får några meddelanden från föreningen? Då kanske det är så att du inte har meddelat oss adressen eller kanske har du bytt e-post.

Sänd den korrekta adressen till babba.vikstrom@telia.com

Kära medlemmar!

Vi i styrelsen har under det år som snart är till ända presenterat ett vad vi tycker, ett mycket varierande program med studiebesök, forskning i Leksand, vandring på kyrkogårdar. Vid det senaste styrelsemötet ställde sig styrelsen frågan vad är det som medlemmarna vill ha? Är programmet för "avancerat" eller är programmet inte intressant nog?

I oktober var vi till Stjärnsunds bruk, där finns en fantastisk herrgård som är renoverad och ger en mycket bra bild av en herrgårdsfamiljs leverne på ett bruk. Döm av vår förvåning, intresset för allt följa med var inte stort. Vi var en tapper skara på nio personer som fick en fantastisk presentation av herrgården i Hans Dahlfors sällskap. Även besöket i kyrkan och på kyrkogården i Louise Larssons sällskap var trevligt. Dessa två personer kan sitt Stjärnsund.

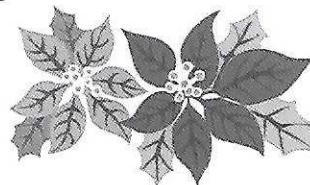
När det gäller resorna till Släktforskarnas Hus i Leksand för att forska har även dessa fått stryka på foten. Tydligt sitter ni hemma i er kammare och förstår inte hur mycket ni får tillgång till när vi åker till Leksand! Allt är ju inte utlagt på nätet men då har ju huset tex husförhörslängder långt in på 30-talet att forska i. De har även abonnemang på de tre aktörerna på nätet och dessa har även forskaren tillgång till.

Lika lite intresse väckte besöket på Mentalvårdsmuseet i Säter, där var vi också endast nio personer. Att de flesta av oss inte har någon anhörig som har varit patient på detta sjukhus gör det inte mindre intressant. Det går ju att se det ur ett kultur- och kunskapsperspektiv för att besöka detta förnäma museum.

Vi har även varit till Länsarkivet i Håksberg och även detta arkiv rönt ett svagt intresse.

Jag hoppas nu att ni tar chansen vid aprilmötet och kommer för att framföra vad ni vill att vi skall göra, besöka mm under hösten 2011. Det är ni medlemmar som är föreningen utan er ingen förening! Jag förstår mycket väl att ni inte kan vara med på allt men en gång per år skulle göra skillnad!

GOD JUL och GOTT NYTT ÅR önskar jag er alla!
Ordföranden

Styrelsen rapporterar!

Under denna rubrik kommer medlemmarna att fortlöpande få information om styrelsens arbete.

Stjärnsunds herrgård och kyrkogård

Lördagen den 16 oktober var vi en tapper skara som samlades utanför herrgården för att därefter, i Hans Dahlfors sällskap, gå en trevlig vandring i herrgårdens rum och trappor. Lunchen inmundigades i matsalen och därefter intog vi kaffe med hembakade kakor i köket.

Louise Larsson

foto: Barbro Vikström

Därefter var det dags för vandring till kyrkan där Louise Larsson berättade om kyrkan. Vi avslutade dagen med vandring på kyrkogården.

Släktforskarnas Hus i Leksand

Årets sista besök för forskning i Leksand var lördagen den 30 oktober.

Det är färre och färre som följer med till Leksand för forskning. Det verkar som många inte förstår vad huset har att erbjuda oss forskare. Denna gång delade vi lokalerna med forskare från Enköping. Detta är den sista resan i föreningens regi, i fortsättningen får intresserade själva ordna resan dit.

Kyrkogårdsvandring i By

Lördagen den 23 oktober hade vi tänkt vandra bland bergsmansgravvårdarna på By kyrkogård i sällskap med K Sune Larsson och därefter även besöka By Sockengilles arkiv. Denna planerade aktivitet fick vi ställa in på grund av för få anmälda. Men skam den som ger sig, vi försöker att våren 2011 besöka By kyrkogård och arkivet.

Sätters mentalvårdsmuseum

På onsdagseftermiddagen den 17 november var vi en liten grupp som öppnade dörren till museet där Marie Lennestig tog emot oss. Marie berättade medryckande om Säter och dess verksamhet och historia.

Marie Lennestig

foto: Barbro Vikström

Håksberg torsdagen den 2 december

Äntligen kunde vi genomföra besöket i Håksberg och Landstingsarkivet. Vi har vid ett flertal tillfällen försökt att få till stånd ett besök i Håksberg men intresset har inte varit stort. Därför är det glädjande att vi denna gång kunde genomföra besöket.

Göran Gullbro tredje person från höger

foto: Anders Larsson

Arkivarie Göran Gullbro, med rötter i By socken, berättade om Håksberg och dess handlingar och därefter fick vi en visning bland hyllorna. En stor del av handlingarna kommer från Landstinget och dess sjukhus, barnhem, nedlagda gruvor mm. Vi blev även bjudna på kaffe med dopp som satt fint.

Bergslagssamverkan

Lördagen den 20 november träffades föreningarna i Bergslagssamverkan för diskussioner om forskning. FSF representerades av Birgitta Larhm och Barbro Vikström.

Barnmorskejournaler

av Birgitta Larhm

Vid vårt besök i Håksberg fick vi kopior av arkivförteckning över Barnmorskejournaler. Dessa är arkivlagda under provinsialläkardistrikt med arkivsignum D. Här nedan ser du de olika provinsialläkardistrikt och under vilka år det finns böcker och arkivsignum.

Björbo provinsialläkardistrikt
1944-1951 D 1

Dala Floda provinsialläkardistrikt
1912-1944 D 2

Dala-Järna provinsialläkardistrikt
1885-1910 D 3

Falu provinsialläkardistrikt
1881-1944 D 4

Grängesbergs provinsialläkardistrikt
1898-1946 D 5

Hedemora provinsialläkardistrikt
1881-1951 D 6

Krylbo (Avesta) provinsialläkardistrikt
1881-1889 D 7

Leksands provinsialläkardistrikt
1881-1951 D 8

Långshyttan provinsialläkardistrikt
1897-1951 D 9

Malungs provinsialläkardistrikt
1881-1951 D 10

Nås provinsialläkardistrikt
1881-1945 D 11

Orsa provinsialläkardistrikt
1911-1961 D 12

Smedjebackens provinsialläkardistrikt
1892-1950 D 13

Svärdsjö provinsialläkardistrikt
1844-1951 D 14

Säfsnäs provinsialläkardistrikt
1882-1930 D 15

Särna provinsialläkardistrikt
1891-1960 D 16

Särna/Idre provinsialläkardistrikt
1891-1913 D 17

Vansbro/Dala-Järna provinsialläkardistrikt
1881-1823 D 18

Älvdalens provinsialläkardistrikt
1892-1951 D 19

Äppelbo provinsialläkardistrikt
1881-1922 D 20

Ore-Furudal provinsialläkardistrikt
1923-1956 D 21

När det gäller oss i södra Dalarna så tillhör vi Hedemora provinsialläkardistrikt. När det gäller Folkärna så finns det böcker från barnmorskorna Anna Engström 1900-1919, Anna Maria Berglind 1900-1919 och Vendela Vretman 1916-1918. Barnmorskor för Krylbo Janette Åberg 1881-1888, Kristina Andersson 1884-1893 och Hedvig K Ramström för perioden 1889-1889.

Jag ställer mig frågan var är övriga böcker? T.ex. Ellen Blom vet jag var barnmorska i Krylbo. Hon blev barnmorska 1922 och fick tjänst först i Älvdalen. Det finns inga böcker från Ellens tid i Älvdalen! Därefter sökte hon tjänst som barnmorska 1924 i Krylbo även dessa böcker saknas! I Lund i Folkärna bodde och verkade Brita Björkman under en lång period och även dessa böcker saknas. Jag har även kontrollerat tidigare och det finns inga böcker arkivlagda i kommunarkivet.

Är det någon som vet var dessa böcker kan vara?

Träsnitt ur Jakob Rueffs barnmorskelära: "De Conceptu et Generatione Hominis", först utgiven 1554.

Bild hämtad ur
Per Olov Ganrot - Jordegummor och barnmorskor

Vi kommer att ordna kopiorna i pärm som märks med: **Barnmorskejournaler.**

Kapellet är det enda bevarade gruvkapellet i Sverige. Det har flyttats 150 m på grund av rasrisk, men är i övrigt bevarat i ursprungligt skick. Övervåningen är idag inredd som museum med samlingar från äldre tiders gruvdrift

Garpenbergs kyrka

Kyrkan byggdes 1785-86. På platsen där kyrkan uppfördes har den gamla träkyrkan från 1607 stått, som brann ner 1784. Kyrkbygget kunde utföras tack vare ekonomiskt bidrag från bergsrådet Salomon von Stockenström som var ägare till Garpenbergs

bruk. Den främre ljuskronan är skänkt av disponenten Carl Cornelius 1903. Den stora klockan i tornet är från 1786 och göts av resterna av två klockor som förstördes i branden.

Gamla Garpenberg

I den äldre delen av byn ligger bland annat den numera jugenddekorerade kyrkan från 1780-talet, gammalgården och skolan. Där återfinns också Garpenbergs auktionslokal som är inrymd i den gamla järnvägsstationen. Namnet Garpenberg kommer från ordet "garpar" som var de tyskar som utvecklade gruvdriften. Även finnar, samer och valloner har haft en viktig roll i gruvbrytningens historia.

Det finns även en gammal kalkgruva (*Kalkgruvhagen*) med anor från 1400-talet i området *Finnhyttan* på vägen till Garpenbergs norra gruvområde. Driften bedrevs i dagbrott. En kalkugn från 1860-talet finns bevarad i ett av brotten. I området finns även ett unikt örtbestånd.

Garpenbergs herrgård

Garpenbergs herrgård är en herrgård strax utanför Garpenberg i Hedemora kommun i Dalarnas län. Redan på 1500-talet grundade **Gustav Vasa** Garpenbergs bruk och anlade en kungsgård på

ägorna, med närhet till Avesta och Hedemora. Huvudbyggnaden, som den är idag, restes 1801 med fransk slottsarkitektur som förebild och i källaren finns slaggstensvalv kvar från den ursprungliga kungsgården. Det var **Salomon von Stockenström** (1790-1851) som lät bygga herrgården med dess flyglar och anlätade för detta den berömda arkitekten **Carl Christoffer Gjörwell** (1766-1837). Gjörwell hade då redan gjort sig ett namn och var en flitigt anlätad arkitekt (Åbo Universitetshus, Haga Slott mfl.). Både Gjörwell och Stockenström var mycket influerade av fransk slottsarkitektur, och detta syns tydligt i herrgårdens arkitektur, som mer liknar en slottsbyggnad än herrgård. Byggnaden är uppförd ovanpå ett slaggstensvalv med ursprung från Gustav Vasas kungsgård. I den praktfulla blå salongen finns handmålade kinesiska tapeter från 1700-talet. Garpenbergs herrgård har under större delen av 1900-talet härbärgerat en jägmästarutbildning i regi av dåvarande Skogshögskolan.

Nu har Högskolan Dalarna diverse kurser i Skogshögskolans tidigare lokaler.

Fram till 1915 var herrgården en privatbostad. Därefter såldes den och blev hemvist för en jägmästarutbildning i regi av dåvarande Skogshögskolan. Med sitt unika läge med närhet till flera klimatzoner passade detta då man kunde odla fram ett arboretum för utbildningen.

Herrgården är sedan 1935 klassad som ett kultur- och byggnadsminnesmärke och har kvar bl.a. originaltapeter gjorda i Kina på 1800-talet.

Sedan 1997 har Garpenbergs herrgård varit i privat ägo. Nu inhyser byggnaden såväl restaurang som salar för konferens, bröllop och andra arrangemang. Anläggningen ägs av **Maria Sandberg** och **Peter Gaszhynski**. Inredningen har varsamt renoverats och man har anpassat verksamheten efter lokalerna. I flyglarna finns numera ett flertal hotellrum och hotellet har 60 bäddar. I själva slottsbyggnaden finns inga rum för boende endast salonger för fest och avkoppling.

Länsstyrelsen Dalarnas hemsida

foto: Lars Dahlström

På Garpenbergs Herrgård upplever du en atmosfär som påminner om det flärdfulla societetslivet i 1700-talets Frankrike, här finns många vackra salar och salonger. Balsalen för konferenser eller vackra bröllopsdukningar, det gamla valvet för enskilda middagar, och flera små matsalar.

Salomon von Stockenström

Adliga ätten **von Stockenström** är en tidigare vittförgrenad svensk adelsätt, av vilken en gren i dag kvarlever på svenska riddarhuset under nummer 1936. Ättens äldsta kända gemensamma stamfader var **Lars Håkansson**, borgmästare i Norrköping (död 1585). Av dennes ättlingar tog rådmannens i Stockholm, **Anders Henriksson**, barn namnet Stockenström. Två av Anders Henrikssons sonsöner adlades den 22 november 1751 och introducerades 1752 under namnet *von Stockenström*, nämligen:

1. **Lars von Stockenström** (död 1761), hovrättsråd i Svea hovrätt.
2. **Erik von Stockenström** (1703-1790), riksråd, upphöjd till friherre 1770 och greve 1771.

Av dessa efterlämnade Erik inga ättlingar alls och Lars gren dog ut 1801. Då hade dock redan den 2 augusti 1776 deras släkting Salomon Stockenström också adlats och adopterats in i den befintliga ätten samt introducerats 1778. Uppgifterna om exakt hur denne Salomon var släkt med Lars och Erik varierar i olika källor. Enligt senaste utgåvan (2004) av adelskalendern var han deras bror (1711-1783, bergsråd), men ett flertal äldre källor anges att han var dennes son med samma namn (1751-1811, också bergsråd), vilken dock förefaller ha varit väl ung vid tidpunkten. Från dessa båda Salomon (von) Stockenström härstammar under alla omständigheter samtliga i dag levande medlemmar av ätten.

Ytterligare två bröder till den yngre **Salomon von Stockenström**, brukspatronen **Lars** (1748-1814) och superkargören **Erik** (1749-1788), adlades och adopterades in i ätten 1784 samt introducerades 1785. Eriks gren dog ut redan med honom själv 1788 medan Lars gren utslocknade 1954 med ett av dennes barnbarnsbarn, konstnären Albert von Stockenström.

Ätten har gemensamt ursprung med släkterna Printzsköld och von Prinzencreutz.

Skogsinstitutet

Skogsinstitutet, senare **Skogshögskolan** (SkHS) var en utbildnings- och forskningsinstitut för bevarande av den svenska skogen som grundades

1828 av Israel af Ström och 1977 blev en del av Sveriges lantbruksuniversitet.

Israel af Ström var intendent på Djurgårdsförvaltningen och 1828 tog han initiativet till grundandet av Skogsinstitutet. Mellan åren 1828 och 1916 hade institutet sina lokaler i nuvarande Nobelparken i Stockholm i Gamla Skogsinstitutets byggnad. af Ström var även lärare vid Skogsinstitutet som hade höga krav på sina elever. I hans skrift "*Kunskaper som av volontärer vid Djurgårdens jägeristaten fordras, för att antagas till ordinarie hovjägare*" krävde han bland annat att eleverna kunde skriva, läsa och räkna. Den första rektorn på institutet var Jakob Vilhelm Sprengtporten.

Skogsinstitutet och senare Skogshögskolan förknippas även med **Tor Jonsson**. Han utexaminerades från Skogsinstitutet 1903. Jonson var tillförordnad lektor vid Skogsinstitutet 1908-1914. Jonson utnämndes till professor i skogsuppskattning och skogsindelning vid nya Skogshögskolan.

År 1893 uppfördes Skogsinstitutet på ordinarie stat, det vill säga fick fast statlig finansiering. Den 5 december 1914 beslöts att ombilda Skogsinstitutet till Skogshögskolan och verksamheten flyttade 1915 till nya lokaler på Frescati på Norra Djurgården. Både lokaler och styrelse var då gemensamma för Skogshögskolan och den 1902 bildade Statens skogsförsöksanstalt, senare Statens skogsforskningsinstitut.

1937 fick Skogshögskolan rätten att utfärda licentiatexamen i form av skoglig licentiatexamen och 1950 tillkom promotionsrätt för doktorsgrad i form av skoglig doktorsgrad.

På 1950-talet gick Statens skogsforskningsinstitut upp i Skogshögskolan, och 1 juli 1977 gick Skogshögskolan, i likhet med Lantbrukshögskolan och Veterinärhögskolan, upp i det då bildade Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU). Verksamheten finns numera i Umeå.

Källor:

Dalarna, Allhems förlag Malmö

Våra kyrkor, Klarkullens förlag AB

Bard Eva Lena, *Än står laven mitt i byn*

Beskow Hans, *Garpenbergs bruksherrgård – historik och dokumentation*

Björkhem Uno, *Garpenberg Historien om en bygd – naturen och människorna*

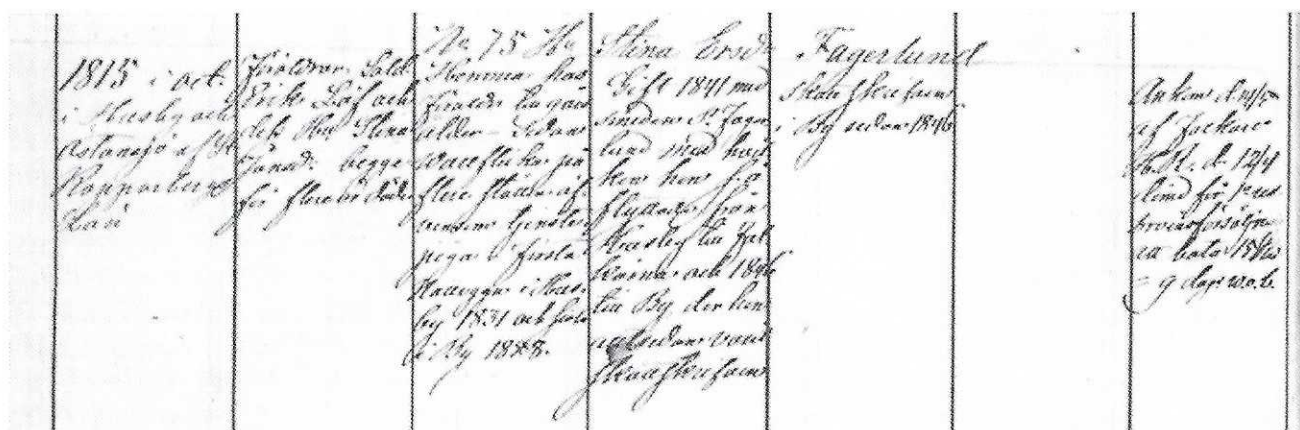
Rönnegård Sam, *Hedemora bergslag –*

Garpenbergs socken

Ett kvarter arrack

av Barbro Vikström

Nr 75 Hu. Stina Ersdr Fagerlund

Född 1815 i Oct. i Husby och Östansjö af St. Kopparbergs Län

Föräldrar: Sold. Erick Löf och dess Hu. Stina Jansdr begge för flere år döda

Uppfostrad: Hemma hos föräldr till 9 års ålder – Sedan Wallflicka på flere ställen, äfvensom tjänste piga.

Första Nattvggn i Husby 1831 och sista i By 1858.

Gift 1841 med Smeden P. Fagerlund med hvilken hon s.å. flyttade från Husby till Folkärna och 1846 till By, der hon alltsedan varit skattskrifven.

Skattskrifven i By sedan 1846.

Ankom d. 14/5 af Folkare H.R. d 12/4 dömd för 1a res. brvinsförsäljn. att böte 15 RD = 9 dag w.o.b.

På följande sida ser vi att hennes uppförande är Godt och att hon blir frigifven 1859 d. 23/5.

Vatten och bröd i nio dagar. Man kan väl tänka sig att Stina Ersdotter var ganska hungrig vid hemkomsten från fängelset och säkert också medtagen över huvud taget. Förvandlingsstraffet var vatten och bröd när man inte klarade av att betala sina böter. Böter var ju det lindrigaste straffet men var man fattig så fick man ett betydligt hårdare straff, fängelse och dessutom fick man svälta. Vatten- och brödstraffet räknades som ett kroppsstraff och avskaffades helt 1884.

Soldaten **Eric Andersson Löf** föddes i Östansjö, Husby sn, den 14 maj 1792. Han mötte döden den 1 december 1834 på lasarettet i Falun där han dog av vattusot endast 42 år gammal. Den 11 juli 1818 vigdes Eric med pigan **Stina Jansdotter** som också var från Husby sn och född i Sundfiske den 24 april 1795. Stina dog i Östansjö den 17 augusti 1856 så hon överlevde sin man med över 20 år. Paret fick sju barn, tre döttrar och fyra söner.

Det är det äldsta barnet, dottern Stina, som vi intresserar oss för. Hon föddes den 1 november 1818 i Östansjö. Som synes råder en viss diskrepans mellan födelsebokens och fängelsets födelsetid och troligast är förstas att födelsebokens uppgifter är de riktiga. Dessutom anges 1818 som födelsedatum i samtliga husförhörslängder.

Den 27 februari 1841 lyste det för Koldrängen **Pehr Fagerlund** i Långshyttan och Pigan **Stina**

Ersdr Löf från Östansjö. Det visade sig att Pehr var född i Fagersta, Torsåkers sn den 14 april 1820. Föräldrarna var soldaten, senare vice corporalen **Pehr Lund** (1795 – 1852) och hans hustru **Anna Andersdotter Bernström** (1789 – 1850). Stina hade varit i Torsåker, närmare bestämt i Österhästbo men hon stannade bara omkring ett år och flyttade då hem till Östansjö igen. Pehr kom till Långshyttan omkring 1838 och de unga två träffades på något sätt och kanske sa det klick, kanske inte.

De gifte sig i alla fall och det första barnet, **Per Gustaf**, föddes den 5 augusti 1841. Flyttlasset gick till Östanfors i Folkärna sn där den enda dottern, **Anna Stina**, föddes den 9 mars 1843 och sonen **Johan Theodor** den 12 februari 1845. Sonen **Erik Wilhelm** föddes den 16 oktober 1847 och då bodde familjen i Tyskbo, By sn och sedan var det dags för ett år i Fagersta, Torsåkers sn. Väl ditkomna så dog Erik Wilhelm endast 3 månader gammal i bröstsjuka den 19 jan 1848. I oktober samma år flyttade resten av familjen tillbaka till By sn och till Rossö. Där föddes en ny **Erik Wilhelm** den 16 mars 1849. Han hade inte heller lyckan med sig. År 1857 vid åtta års ålder blev han ”*Ihjelkrossad af Bokare?hjulet vid Rossö den 4 Julii*”.

Lars Fredrik föddes den 29 februari 1852 vid Björks Smedja, By sn, så ännu en gång hade familjen bytt bostadsort för att sedan återvända till Rossö. Men innan hann Pehr och Stina få ytterligare

en son **Anders Jacob** som föddes i Björk den 17 augusti 1854. Åter i Rossö föds deras åttonde barn, sonen **Carl August** den 2 oktober 1856.

Nu kommer dråpslaget. Den 30 oktober 1857 ställs Stina inför rätta. Hon misstänks för *oloflig brännvinsförsäljning*. Den 30 april 1858 tas ärendet upp igen.

Till förnyad handläggning företogs det i anseende till S^{des} uteblifvande från förlidet Tings uppskjutne mål emellan Länsmanen H. A. Nordgren, å tjänstens vägnar, Åklagare, och Smeden Fagerlunds hustru, Stina Ersdotter i Rosse, S^{de} angående ansvar för oloflig brännvinsförsäljning; Och instälde sig vid uprop i Åklagarens närvaro S^{de} personligen dervid Åklagaren förmlde, att det af honom å Stina Ersdotter yrkade ansvar för oloflig brännvins försäljning afsåge sådan försäljning utöfvad under sistledne året.

Bl a snickaren Anders Östlund i Fullsta berättade att han flere gånger under sistedne år varit inne hos S^{de}, dervid brännvin af henne utdelats och att han stundom af S^{de} till låns bekommit brännvin samt derför gifvit henne igen brännvin. Han hade t o m erbjudits ett quarter arrack. Stina erkänner att hon sålt arrack för 24 sk Rgs till snickaren Östlund och för detta döms hon till böter eftersom hon till brännvinsutskänkning icke är berättigad.

Men ännu är det inte över. Försättningen följer vid vårtinget den 12 april 1859.

No 8

S. D. Som med bevis styrktes att Smeden Fagerlunds hustru Stina Ersdotter i Rossö saknade tillgång till gäldande af de henne vid sistl. års Wårting för

Okända fäder

I CD-skivan **PAR2010** har Bernhard Granholm samlat resultatet av sin mångåriga forskning om "okända" fäder.

Skivan innehåller nästan 4.000 domstolsmål. Tidsmässigt ligger tyngdpunkten på år 1796 (nästan hälften) och årtiondena däromkring. Men man hittar mål från alla årtionden från 1720- till 1860-talet.

Geografiskt har Bernhard täckt en stor del av häraderna i Sverige. Från Värmland finns 575 mål redovisade från nästan samtliga häradar och städer.

På CD-skivan kan man också läsa flera intressanta artiklar som Bernhard har skrivit i detta ämne.

Priset är 200 kr plus frakt.

För mer information, kontakta Bernhard Granholm: bernhard.granholm@telia.com eller tel: 0550-16354

Källa: *VärmlandsAnor*, Nr 2010:4

oloflig brännvins utskänkning af å Söcknedag ådömde böter 15 RD samt utskänkingsafgift 37 RD 50 öre, stadgade H Rtn det skall Stina Ersdotter i ställit för böter undergå nio dagars fängelse vid vatten och bröd.

Alltså ett hårdare straff för att hon var fattig. Dessutom var hon gravid vid tiden för svältkuren. Den 23 maj 1859 hade hon avtjänat sitt straff och då var det flytt dags igen. Denna gång till Långshyttan, Husby sn, där hon födde det nionde barnet den 2 november 1859. Det blev återigen en son, **Erik Tobias**, som dessvärre inte fick så lång stund på jorden. Han dog i halsfeber den 25 februari 1860.

Mellan 1861 och 1865 bodde Pehr och Stina i Östansjö, Husby sn och därifrån flytta de till Tjärnäs, Torsåkers sn. Här skriver prästen i hfl: *Beklagligt tillstånd med barnens läsning, föräldrarnas fel.*

1869 återvänder familjen till Fagersta, Torsåkers sn och där är de skrivna till döden knacker på dörren. Men de verkar ha varit oroliga själar för inte ens döden inträffade där de bodde, fast det kanske var så enkelt att de hälsade på något av barnen.

Stina Ersdotter dog i Valbo sn den 21 mars 1881 där hon också begravdes den 27 mars samma år.

Per Fagerlund dog i Ovensjö sn den 14 juni 1888 och begravdes där den 19 juni.

Källor:

Kopparbergs läns häradsrättsarkiv, Folkare tingslag, Dombok AI:86a 1857-1858, AI:87a 1859-1860
Kriminalvårdsanstalten i Falun D2 ba:6
Kyrkböcker BY (W), Folkärna (W), Husby (W), Torsåker (X)

Unikt kartmaterial publicerat i databas

Onsdag 29 Sep 2010

12 000 kartor från 1600-talet finns nu i sökbar databas. Kartorna beskriver detaljrikt 30 000 gårdar i vårt land under stormaktstiden. Detta öppnar nya vägar att forska i materialet och för den som helt enkelt vill veta hur landet såg ut för snart 400 år sedan.

Samlingen svenska storskaliga kartor från 1600-talets mitt (1630-1655) är unik i världen. På dem kan man se hur marken brukades och hur byarna såg ut, samt skönja hur bönderna samarbetade inom och över bygränserna. De närmare 12 000 kartorna beskriver detaljrikt 30 000 gårdar i vårt land under stormaktstiden.

Nu finns informationen för första gången samlad i en databas och tillsammans med kartorna tillgänglig på Internet. Tillgängligheten öppnar för nya möjligheter att forska i materialet, samtidigt som nya forskningsfält öppnas för till exempel historia, agrarhistoria, ekonomisk historia, kulturgeografi, arkeologi och språkvetenskap. Som vanlig betraktare kan man njuta av kartornas skönhet eller roa sig med att jämföra bilden från då med hur det ser ut i dag.

Exempel på uppgifter som finns registrerad i databasen:

- 12 000 byar eller ensamgårdar
- 22 000 gårdar/hemman
- 3600 humlegårdar
- 2300 vattenkvarnar
- 1200 broar
- 500 kyrkor
- 260 väderkvarnar
- 130 trädgårdar
- 100 kålgårdar

Sedan 2001 har ett projekt inom Riksarkivet arbetat med att inventera arkiven av äldre geometriska (storskaliga) kartor för att sedan digitalisera dem. På en modern karta har koordinater lagts in tillsammans med information på tio meter när om var det finns till exempel vattenkvarnar, kyrkor, byggnader, trädgårdar, humlegårdar och kålgårdar.

Databasen når du utan kostnad på www.riksarkivet.se/geometriska

Källa: *Riksarkivets hemsida*

Sveriges äldsta storskaliga kartor - databas

Här kan du ta del av och forska i en unik samling med Sveriges äldsta storskaliga kartor. Databasen innehåller 12 000 kartor över byar och gårdar från perioden 1630-1655. Du kan söka i materialet på olika sätt, via register eller via modern karta.

För att se kartorna krävs en plug-in, DjVu. Den kan laddas ned gratis via länk som finns på hemsidan.

Visa kartsamlingar

Flertalet kartor är inbundna i så kallade geometriska jordeböcker. Sammantaget rör det sig om 100 kartsamlingar. En lista över samlingarna, sorterade landskapsvis.

[Visa kartsamlingarna](#)

Sök bebyggelseenhet

Registersök

Alla byar och ensamgårdar (bebyggelseenheter) som har en geometrisk karta från 1630-1655 finns i registret i alfabetisk ordning. Sökningen kan begränsas till socken, härad och landskap eller eget

sökord.

[Sök bebyggelseenhet via register](#)

Kartsök

Alla bebyggelseenheter samt ett 15-tal kartobjekt, bland annat gårdar, kvarnar, kyrkor, är koordinatsatta.

[Sök bebyggelseenhet via karta/Google Maps](#) (öppnas i nytt fönster)

Sök i kartans originaltext

All text på kartorna och Notarum Explicatio (kartans tecken- och textbeskrivning) har tolkats och renskrivits. Sökningen följer lantmätarnas stavning.

[Sök efter ord eller företeelser i kartans text](#)

Sök ort- och personnamn

Institutet för språk och folkminnen i Uppsala (SOFI) har excerperat bebyggelsenamn, naturnamn, ägonamn och personnamn. Registret är under uppbyggnad.

[Sök ort- och personnamn](#)

Se kartorna i originalskala

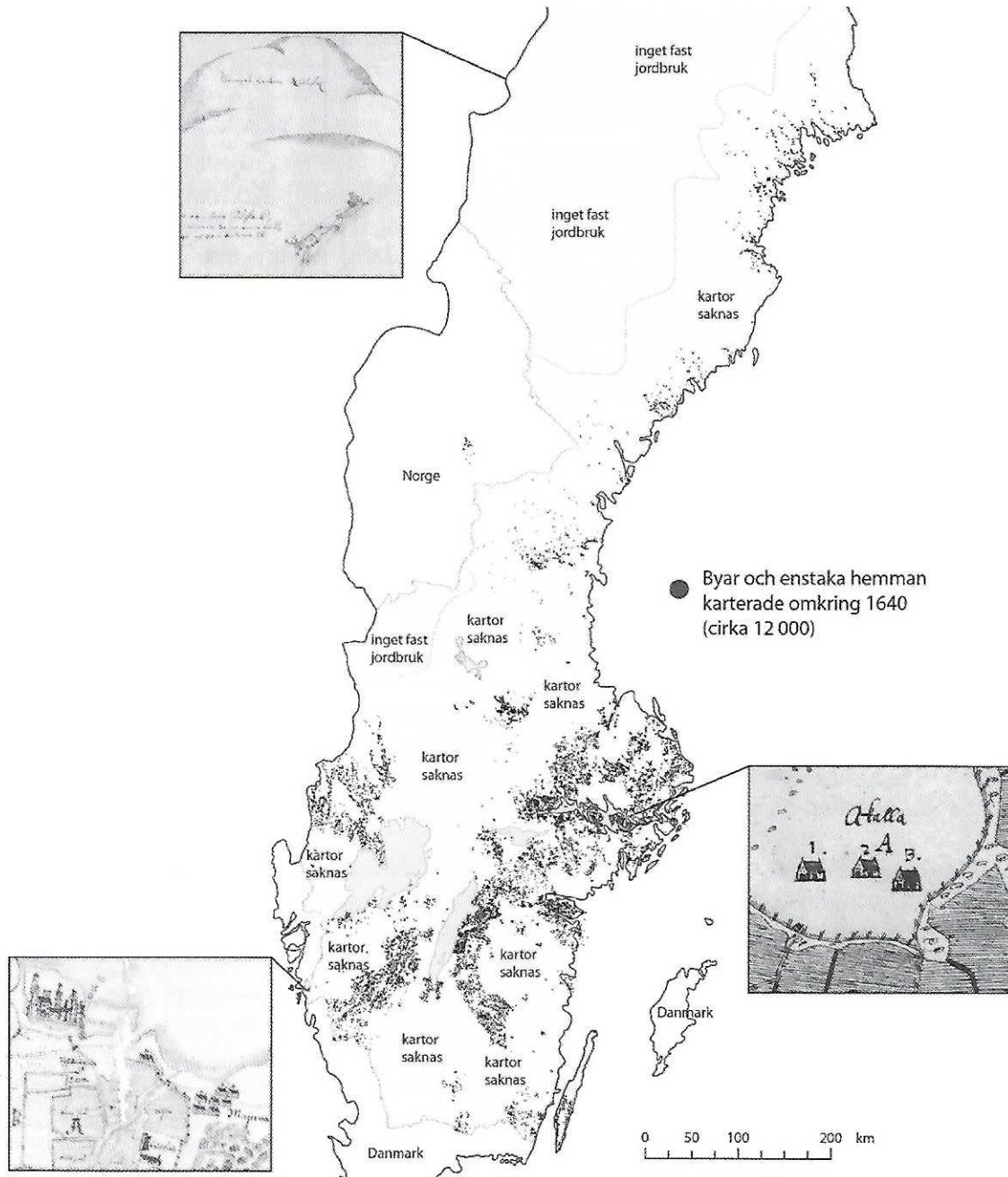
En papperskopia av samtliga kartor i originalskala kan beställas fram på Riksarkivet (Marieberg), Stockholm.

som finansierats av Kungl. Vitterhetsakademien och Riksbankens jubileumsfond. Publiceringen på Internet har möjliggjorts av projektet *Historiskt GIS och databas på Internet*

Om databasen

Databasen (GEORG) har utarbetats inom projektet *Nationalutgåvan av de äldre geometriska kartorna*.

Källa: Riksarkivets hemsida www.riksarkivet.se

Kungliga biblioteket – Nationens minne

Kungl. biblioteket, KB, har till uppgift att samla allt som trycks i Sverige. Det kan vara högt eller lågt: diktsamlingar och lärda essäer, såväl som reklamblad och busstidtabeller. I insamlingsuppdraget ingår även teve, radio, film, musik och dataspel. Allt detta ska bevaras till eftervärlden och vara tillgängligt för både forskning och allmänhet. Det är nationens samlade minne.

I över 300 år har KB varit en viktig källa till kunskapen om Sverige. De kungliga boksamlingarna daterar sig tillbaka till 1500-talet, men det var under 1600-talet som det egentliga KB skapades. År 1661 tillkom föregångaren till dagens pliktleveranslag, som stadgade att ett exemplar av allt som trycktes i Sverige måste skickas in till KB. På den tiden var skälet främst att kontrollera att det inte kom fram någon kritik mot kungamakten och staten.

Under 1800-talet utvecklades trycktekniken och bokutgivningen ökade. KB fick allt mer rollen av nationalbibliotek med uppgiften att samla och bevara. Under 1900-talet blev KB en central plats för forskare och studenter, främst inom humaniora och samhällsvetenskap. Men även många tidningsmän och författare har tillbringat tid i KB:s läsesalar.

Den viktiga tillgängligheten

Men KB:s uppgift är inte bara att samla. Minst lika viktigt är att göra den enorma mängden kunskap tillgänglig. I dag är KB ett av Europas främsta nationalbibliotek med samlingar inom alla medier. Om du söker uppgifter i ett specifikt ämne med svensk anknytning, en person eller en händelse, är chansen mycket stor att materialet finns på KB.

Databaser och sökfunktioner är konstruerade så att forskare och allmänhet kan söka bland olika medier samtidigt. Sökordet ”storstrejken” kommer till exempel att ge träffar i böcker, tidningar, filmer, teve- och radioprogram.

Dagens KB arbetar med en modern förmedling där tryckta källor och digitala medier görs tillgängliga enligt överenskomna standarder. KB är redo att möta den digitala världens utmaningar och skapa en infrastruktur för svensk forskning och vara en resurs för den intresserade allmänheten.

KB har allt – nästan

På KB hittar du vykort, verksamhetsberättelser, kartor, noter, skolkataloger, affischer, postorderkataloger, menyer och reklamtryck. Här finns musik och film av kända och okända artister,

av gamla bortglömda pionjärer och av de allra senaste stjärnskotten. Här finns också radio- och tevesändningar, komplett med påannonser, jinglar och reklam.

Enheten för handskrifter, kartor och bilder har böcker från tiden före boktryckarkonsten, till exempel flera av Sveriges landskapslagar, men även stora mängder brev och dagböcker. Man har också en stor samling porträtt av kända och mindre kända personer. Samlingen består främst av grafiska blad, fotografier och teckningar och innehåller cirka 500 000 porträtt från 1500-talet fram till våra dagar.

Eftersom KB har så oerhört mycket kommer många olika människor hit. Mest är det forskare och studenter från universitet och högskolor. Men det kommer även släktforskare, hembygdsintresserade, samlare, föreningsmänniskor och personer med något speciellt intresseområde. På KB hittar de allt – nästan.

Historik

Ca 750 Codex Aureus, en av bibliotekets äldsta och förnämsta handskrifter skapas.

1483 Den första boken trycks i Sverige, en uppbyggelseskrift på latin. KB äger två exemplar.

1500-talet Vasakungarnas boksamlingar som blir grunden till KB förvaras i slottet Tre Kronor.

1568 Den första förteckningen över böcker i kunglig ägo upprättas. Den sägs ha sammanställts av Erik XIV.

1649 Djävulsbibeln (Codex Gigas eller Jätteboken) kommer till KB som en del av krigsbytet från Trettioåriga kriget.

1661 En lag stiftas om pliktleverans som gör boktryckare skyldiga att leverera minst ett exemplar av varje skrift till KB innan den sprids.

1697 Vasaslottet Tre Kronor brinner. Tre fjärdedelar av KB:s bestånd blir lågornas rov.

1768 KB flyttar in i det nybyggda Stockholms slott.

1865–1890 KB styrs av sin mest namnkunnige chef genom tiderna: Gustaf Edvard Klemming.

1874–1882 August Strindberg tjänstgör som amanuens på KB.

1877 KB blir ett självständigt ämbetsverk och Sveriges nationalbibliotek.

1878 KB-byggnaden i Humlegården öppnar för allmänheten. Gustaf Dahl heter arkitekten.

1928 De två flyglarna i öst och väst står färdiga. Axel Anderberg är arkitekt.

1956–1976 Biblioteket genomgår en omfattande inre om- och tillbyggnad i etapper. Det första underjordiska magasinet tillkommer.

1972 Det nationella biblioteksdatasystemet LIBRIS tas i drift.

1979 Arkivet för ljud och bild grundas (senare KB:s avdelning för audiovisuella medier).

1979 Kontinuerlig mikrofilmning av alla löpande svenska dagstidningar påbörjas.

1979 Ny lag om pliktexemplar av ljud och rörliga bilder stiftas.

1988 Birgit Antonsson blir den första kvinnliga riksbibliotekarien.

1992–1997 Ny om- och tillbyggnad av KB genomförs, varvid två underjordiska bokmagasin på vardera 9 000 m² tillkommer.

1997 KB:s insamling av svenska webbsidor påbörjas.

1999 KB:s lokala bibliotekssystem, Regina, tas i bruk.

2005 Massdigitalisering av audiovisuella medier inleds.

2007 KB får ny organisation och utvecklar den digitala verksamheten.

2009 KB och Statens ljud- och bildarkiv går samman och blir en myndighet.

Källa: KB:s hemsida www.kb.se

Förteckning över utvandrare och passagerare från Göteborg 1920 – 1951

■ Förteckning över utvandrare och passagerare från Göteborg mellan åren 1920 till 1951 finns nu skannad hos Riksarkivet SVAR. Serien ingår i Göteborgs poliskammars arkiv

Mellan åren 1850 och 1930 utvandrade ca 1,3 miljoner svenskar till främst Nordamerika. Göteborg var den viktigaste avresehamnen. Det gör Göteborgs poliskammars arkiv till en av de mer betydelsefulla källorna när det gäller efterforskning av svenska emigranter.

I materialet kan du söka efter namn, födelsedatum, födelseort, bostadsort, yrke, avresedatum samt fartygets namn och destination. Du kan även hitta kontraktetsnummer, vilken klass resan skedde under, biljettnummer, rederi och slutdestination.

Tips: Använd cd-skivan *Emigranten* eller *Emigranten Populär* som ingång i materialet. När du hittat en person som avrest från Göteborg i någon av dessa cd-skivor kan man använda källkoden för att söka vidare. Källkoden består av tre tal. Första

talet visar vilken volym, andra talet vilken sida och tredje talet kontraktets nummer.

Låt oss ta följande exempel: Erik V Nordin avreste 1925-11-14 från Göteborg. På *Emigranten* hittar man honom med källkoden 116:1043:21070. Siffran 116 visar att han ska återfinnas i volymen E IX:116 i Göteborgs poliskammars arkiv. Siffran 1043 visar på vilken sida i volymen *emigranten* kan hittas, vilket motsvarar bild 266 i den skannade volymen. Det sista talet 21070 visar kontraktets nummer. Därmed kunde man enkelt hitta Erik och ser då att han avreste med skeppet *Drottningholm* och att skeppet skulle resa till New York.

PS. Uppgifter du hittar i materialet som inte finns i cd-skivorna **Emigranten** eller **Emigranten Populär** är den resandes yrke, vilken klass den resande åkte, vilket rederi, fartygets namn, fartygets slutdestination och biljettnummer.

Källa: Rötters hemsida www.genealogi.se
Sveriges Släktforskarförbund, Publicerat: 15 oktober

Nyheter från SVAR

Inom kort släpps Sveriges Befolkning 1990!

En efterlängtd cd-produkt.

Riksarkivet SVARs cd Sveriges Befolkning 1990 beräknas finnas till försäljning ungefär vid årets slut. Då kan du köpa den i vår bokhandel.

Cd-skivan blir ett efterlängtat hjälpmedel för främst släktforskare, men också alla som är nyfikna på vart skolkamrater, grannar, lumparkompisar och andra gamla vänner tog vägen.

Sveriges Befolkning 1990 innehåller uppgifter om personer som var skrivna i Sverige vid slutet av år 1990, totalt cirka 8,6 miljoner personer.

Fakta som redovisas är för- och efternamn, födelseförsamling, födelsedatum, boendeadress och fastighetsbeteckning. Källan som använts är 1991 års mantalslängd.

Vi vet att det är en efterlängtd produkt och att många kommer att ha glädje av den, därför återkommer vi så snart vi kan om pris och exakt utgivningsdatum.

Tidigare utgivna cd-skivor i ämnet är Sveriges befolkning 1880, 1890, 1900, 1970 och 1980. Sveriges Befolkning 1910 är påbörjad och kan redan nu användas om du har abonnemang.

Är du intresserad av att köpa Folkkräkning 1990 kan beställning göras genom att du kontaktar någon av redaktörerna!

Nyheter för de militärhistoriskt intresserade!

Sedan en tid tillbaka finns tre nya militära material skannade.

Militaria

Rullor 1620-1723

Samlingen Rullor 1620-1723 är den främsta källan till soldatforskning för tiden före det yngre indelningsverkets genomförande på 1680-talet. Rullorna upptar all slags personal och omfattar ett stort antal regementen, utskrivna och värvade, såväl svenska som utländska.

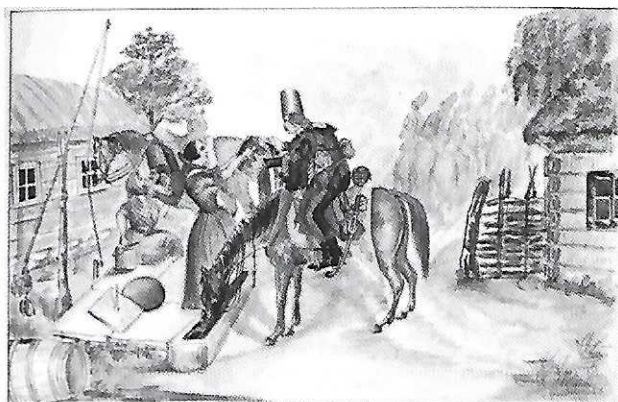
Rullor 1724-

Rullor 1724- är ett viktigt komplement till generalmönsterrullorna. Särskilt under 1808-1809 års krig är detta ofta det enda ställe där man kan hitta rulluppgifter.

Roterings- och utskrivningslängder

Utskrivningen av soldater mellan i huvudsak 1620 och 1680 kan följas i denna samling. Socknens präst skulle först upprätta en **roteringslängd** över alla män som var äldre än 15 år. Därefter gjordes ett förslag av rotemästaren om vilka av dessa som skulle utskrivas till soldater. Förslagen gavs till en utskrivningskommission bestående av militära och civila myndighetspersoner. Kommissionen upprättade så en **utskrivningslängd** över de utskrivna som liksom roteringslängden sändes till Krigskollegium. Längderna förvarades landskapsvis och för de flesta svenska och finska landskap blev det kanske 10-20 utskrivningar mellan 1620 och 1680.

Informationen man får om männen är i huvudsak namn och ålder, ibland kompletterad med uppgifter om defekter som gjorde dem mindre lämpliga som soldater.

Bilden hämtad ur Arsenius, Johan Georg, arkiv, bildid A0007912_00001.

Sveriges Dödbok 1901-2009

Du som inte fick skivan i julklapp har nu chansen att köpa den direkt från föreningen. Det finns några ex kvar till **priset 500 kr!**

Detta är den femte versionen av Sveriges Dödbok. Denna utgåva är kompletterad med ca 2,5 miljoner avlidna för perioden 1901-1946, vilket innebär ca 70% av samtliga döda under de åren. Från 1947 och framåt ingår samtliga avlidna, där det för åren 2007-2009 har tillkommit 272 000 sedan förra utgåvan. Totalt innehåller DVD-romen 7 880 000 poster.

foto: B Vikström

Midsommarstången på Holmen, Avesta i juletid.